

Aneta Krasuń <https://orcid.org/0000-0002-2077-827X>

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

CHARAKTER PRAWNY UMOWY O MEDIACJĘ I JEJ ZAKRES W INDYWIDUALNYCH SPRAWACH Z ZAKRESU PRAWA PRACY

Abstract

The legal nature of the mediation agreement and its scope in individual labor law cases

The purpose of this article is to present one of the grounds for initiating mediation in individual labor law cases and the subject of consideration will be the issue of indicating the form and elements of the mediation agreement and the rules of mediation that affect the concluded mediation agreement, and, above all, indicating its legal nature. In addition, the subject of consideration will be the issue of indicating the rules of mediation that affect the concluded mediation agreement.

Słowa kluczowe: pracodawca, sąd pracy, umowa o mediację, mediator, pracownik

Keywords: employer, labour court, mediation agreement, mediator, employee

ASJC: 3308, **JEL:** K31

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest analiza zagadnienia związanego ze wszczęciem mediacji w indywidualnych sprawach z zakresu prawa pracy, które ma nader istotne znaczenie, i to nie tylko ze względu na naturę praktycznej, ale i teoretycznej. Stanowi ona w wymiarze formalnym pierwszy asumpt do rozpoczęcia całej mediacji. Uprawnieni do wszczęcia mediacji są m.in. pracownik, pracodawca bądź pośrednio sąd pracy (chodzi o to, że sąd pracy wydaje postanowienie o skierowaniu stron do mediacji, jednak strony muszą na nią wyrazić zgodę).

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule będzie kwestia wskazania formy i elementów umowy o mediację oraz zasad mediacji, które oddziałują na zawieraną umowę o mediację. Następnie zostanie zaprezentowana problematyka związana ze wskazaniem charakteru prawnego umowy o mediację. W tej materii szczególnie ważnym problemem do analizy

będą konsekwencje zawarcia pomiędzy pracownikiem a pracodawcą umowy o mediację czy umieszczenia klauzuli mediacyjnej w umowie o pracę. Ponadto na tle rozważań będą pojawiały się uprawnienia stron mediacji w indywidualnych sprawach z zakresu prawa pracy, które mają wpływ na cały kształt postępowania mediacyjnego.

Punktem wyjścia do dalszych rozważań będzie stwierdzenie, że umowa o mediację jest istotnym elementem mediacji i realizuje zasadę zarówno dobrowolności, jak i swobody umów, która ma na celu rozwiązanie indywidualnego sporu w indywidualnych sprawach z zakresu prawa pracy.

1. Umowa o mediację jako podstawa prawna wszczęcia mediacji

Na wstępie należy podkreślić, że strony, zawierając umowę o mediację w świetle art. 183¹ § 3 ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2023, poz. 1550 tekst jedn. ze zm., dalej: „Kodeks postępowania cywilnego”, „k.p.c.”), zgodnie postanawiają, że wszelkie spory prawne, jak i faktyczne, które powstały bądź powstaną w przyszłości, będą rozwiązywane za pomocą instytucji mediacji. Przez zawarcie umowy o mediację strony umowy przyjmują na siebie zobowiązanie, że wezmą udział w mediacji (Pazdan 2004, s. 262).

Umowa o mediację może przybrać dwie postacie:

- odrębnej umowy lub
- klauzuli mediacyjnej zawartej w umowie o pracę.

W pierwszej kolejności dokonam analizy odrębnej umowy o mediację pod kątem jej formy. Strony zawierające umowę o mediację dążą do tego, aby rozwiązać sprawę w sposób polubowny. Należy zauważyć, że ustawodawca nie wprowadził żadnych szczególnych wymogów co do formy, którą powinna przybrać umowa o mediację. Wobec tego umowa o mediację może być zawarta w dowolnej formie zarówno na piśmie, jak i ustnie, w formie aktu notarialnego, a także może zostać zawarta poprzez czynności dorozumiane (*per facta concludentia*) (Antolak-Szymanski, Piaskowska 2017, s. 92; Zieliński 2021, s. 92). Ponadto umowa o mediację jest czynnością prawną zawieraną poza sądem pracy i nie musi odpowiadać wymogom dotyczącym formy, która jest przewidziana dla pism procesowych. Zgodnie z przepisem art. 183¹ § 2 zdanie drugie k.p.c. umowa o mediację może być zawarta także przez wyrażenie przez stronę zgody na mediację, gdy druga strona złożyła wniosek o wszczęcie mediacji, o którym mowa w art. 183⁶ § 1 k.p.c.

Przechodząc do treści umowy o mediację, wskazuję, że normy prawne zawarte w art. 183¹ § 3 k.p.c. przewidują jedynie ogólne jej ramy. W umowie o mediację zgodnie z art. 183¹ § 3 k.p.c. należy w szczególności wskazać przedmiot zaistniałego sporu bądź stosunek prawny, z którego spór w przyszłości może wyniknąć. Jednak należy mieć na uwadze, że przedmiot ewentualnej przyszłej mediacji powinien zostać wskazany w umowie o mediację w taki sposób, żeby w przyszłości nie powodował niejasności, które sprawy przez strony stosunku pracy zostały zaliczone do rozwiązywania ich przed mediatorem (Antolak-Szymanski, Piaskowska 2017, s. 94).

Drugim elementem umowy o mediację, który został wyszczególniony w przepisie, jest wskazanie osoby mediatora wprost albo uzgodnienie sposobu wyboru. W doktrynie

wskazuje się, że ten wymóg będzie również spełniony, jeżeli strony wskażą regulamin ośrodka mediacyjnego, z którego wybierany będzie mediator, pod warunkiem że regulamin ten obejmuje postanowienia dotyczące ustalenia osoby mediatora (Flaga-Gieruszyńska 2016, s. 94).

Wobec powyższego stwierdzam, że pomimo ogólnych ram art. 183¹ § 3 k.p.c. *explicite* wskazuje elementy, które powinna zawierać umowa o mediację. Dodatkowo, ze względu na zasadę swobody zawierania umów – gdzie granicę wyznacza art. 353¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (Dz.U. 2023, poz. 1610 tekst jedn. ze zm., dalej: „Kodeks cywilny”) – nic nie stoi na przeszkodzie, aby w ramach swobody kontraktowania strony umowy zawarły dodatkowe postanowienia (Góra-Błaszczkowska 2020, s. 624), które okażą się dla nich istotne przy rozwiązaniu danej sprawy.

Jednym z takich elementów może być – z racji okoliczności, że mediacja jest co do zasady odpłatna – uregulowanie w umowie o mediację kwestii finansowych dla mediatora. Zgodnie z art. 183⁵ k.p.c. umowa o mediację może zawierać postanowienia określające wysokość wynagrodzenia dla mediatora lub chociażby sposób jego wyliczenia. Wobec tego umowa o mediację powinna określać, które wydatki mediatora związane z przeprowadzeniem mediacji mają podlegać zwrotowi, jak również w jaki sposób rozkładają się płatności.

Kolejnym elementem, który w mojej ocenie powinien znaleźć się w umowie o mediację, jest np. postanowienie dotyczące terminu, w którym mediator zobowiązany jest złożyć protokół z przebiegu mediacji do sądu pracy. W umowie o mediację mogą się również znaleźć postanowienia oznaczenia miejsca prowadzenia mediacji czy czasu jej trwania (Banaszewska 2015, s. 230). Można też wprowadzić do umowy o mediację postanowienie, że mediator zobowiązuje się przeprowadzić mediację, jednak nie będzie to traktowane jako zobowiązanie co do rezultatu, gdyż mogłoby to powodować, że mediator będzie w praktyce wywierał presję na zawarcie ugody pomiędzy stronami, chodzi o zobowiązanie mediatora do starannego działania zmierzającego w kierunku polubownego rozwiązania sprawy (Arkuszewska, Kościółek 2014, s. 111).

2. Klauzula mediacyjna zawarta w umowie o pracę jako podstawa wszczęcia mediacji

W zakresie rozpatrywania niniejszego zagadnienia pojawia się pytanie, czy dyrektywa art. 183¹ § 2 k.p.c. w zakresie możliwości zawarcia umowy o mediację odnosi się także do aktów kreujących stosunek pracy (mam tu na myśli umowę o pracę). Wobec tego, czy istnieje możliwość wprowadzenia do postanowień w umowie o pracę klauzuli mediacyjnej. *In principio* jako niewystarczające treściowo wydaje się wprowadzenie do umowy o pracę klauzuli mediacyjnej, która będzie zawierała wskazanie *in genere*, że przedmiotem mediacji będą powstałe pomiędzy stronami roszczenia ze stosunku pracy. Należy zauważyć, że tego rodzaju klauzula o charakterze obligacyjnym, *prima facie* legalna, *in fine* jawi się jako sprzeczna z *ratio legis* przepisu wskazanego wprost w Kodeksie postępowania cywilnego, a odnoszącego się do elementów, które umowa o mediację powinna zawierać (Baran, Książek 2015, s. 118). Taką klauzulę należałoby traktować bardziej jako *par excellence* zobowiązanie się stron do wyrażenia

zgody na procedurę mediacyjną w sytuacji, kiedy powstanie pomiędzy stronami stosunku pracy różnica zdań w zakresie konkretnej sprawy (Dzienisiuk, Latos-Miłkowska 2011, s. 20).

Należy zauważyć, że w doktrynie wskazuje się na potrzebę zawierania klauzul mediacyjnych w umowach o pracę zazwyczaj w stosunku do pewnej kategorii pracowników lub w przypadku pewnego typu przyszłych spornych spraw. Tą kategorią są pracownicy zarządzający zakładem pracy, a przede wszystkim o strategicznym znaczeniu dla danego pracodawcy (Baran 2016, s. 118). Natomiast tymi sprawami są w szczególności sprawy o odszkodowanie z tytułu naruszenia umowy o zakazie konkurencji czy naruszenia klauzuli poufności, jak również o odszkodowanie za szkodę wyrządzoną przez pracownika (Baran 2016, s. 118). Zdaniem Krzysztofa Wojciecha Barana (Baran, Książek 2015, s. 35) klauzula mediacyjna może zostać zawarta w umowie o pracę pod warunkiem, że spełnia warunki wskazane wprost w art. 183¹ § 2 k.p.c., czyli wskazuje zarówno przedmiot mediacji, jak i osobę mediatora bądź sposób jego wyboru, bądź ośrodek mediacyjny, z którego będzie wybierany mediator. Dodatkowym argumentem popierającym tę tezę są względy funkcjonalne, które przemawiają za takim rozwiązaniem (Baran 2006, s. 2).

Na tle powyższych rozważań pojawia się w mojej ocenie problem, w jaki sposób pojmować zasadę dobrowolności, która jest podstawową zasadą mediacji w odniesieniu do zastosowania klauzuli mediacyjnej w umowie o pracę. Należy podkreślić, że w sytuacji gdy pracownik zawiera umowę o pracę, jest on co do zasady słabszą stroną umowy w przedmiocie jej negocjacji (Morek 2008, s. 761). Na tle tych rozważań w literaturze przedmiotu powstają wątpliwości co do faktycznej chęci i zamiaru po stronie pracownika zawarcia klauzuli mediacyjnej w umowie o pracę. Podyktowane jest to okolicznością, iż ta dobrowolność po stronie pracownika może zazwyczaj sprowadzić się do sytuacji, że albo podpisuje on taką umowę o pracę z klauzulą mediacyjną, albo rezygnuje z podpisania umowy o pracę przedłożonej mu przez pracodawcę (Mędrala 2011, s. 345). Należy również pamiętać, że zazwyczaj pracodawca jako silniejsza strona stosunku prawnego nie ma problemu z narzucaniem pracownikowi różnych postanowień w umowie o pracę, w tym również odpowiednich postanowień klauzuli mediacyjnej (Mędrala 2011, s. 345). W moim przekonaniu, jeżeli pracownik nie będzie wyrażał zgody na wprowadzenie klauzuli mediacyjnej do umowy o pracę, to nie powinien jej podpisywać.

Umieszczenie klauzuli mediacyjnej w umowie o pracę wiązać się będzie z dalekosiężnymi skutkami procesowymi. W takim przypadku, kiedy pracownik skieruje ochronę swoich roszczeń na drogę postępowania sądowego, pracodawca może podnieść, że strony zobowiązały się, że w pierwszej kolejności rozwiążą swoją sprawę za pomocą instytucji mediacji, której w aktualnej sytuacji pracownik nie brałby pod uwagę (Morek 2008, s. 771).

Po przeprowadzeniu powyższych rozważań stoję na stanowisku, że nie ma przeszkód prawnych, żeby w umowie o pracę umieścić klauzulę mediacyjną, biorąc pod uwagę zakres spraw, które zarówno pracownik, jak i pracodawca chcieliby rozwiązywać w polubowny sposób w mediacji.

Reasumując, stwierdzam, że umowa o mediację może mieć zarówno postać odrębnej umowy, jak i klauzuli mediacyjnej zamieszczonej w umowie o pracę. Natomiast konsekwencją zawarcia umowy o mediację – czy to sporządzonej w odrębnym dokumencie, czy w postaci

klauzuli mediacyjnej w umowie o pracę – będzie w razie zaistnienia sporu skierowanie sprawy do mediacji. W przypadku nieprzeprowadzenia mediacji pomimo zawartej umowy o mediację i wniesienia powództwa do sądu pracy sąd pracy na zarzut pozwanego z art. 202¹ k.p.c. skieruje strony na podstawie postanowienia do mediacji (Krasuń 2021, s. 131–142).

3. Charakter prawny umowy o mediację

Problematyka związana z charakterem prawnym umowy o mediację nie jest czymś irrelevantnym. Pozwala ona bowiem określić, do której grupy norm prawnych należy się odnieść w przypadku zaistnienia luki prawnej (Błaszczak 2008, s. 6). Zakwalifikowanie umowy o mediację do charakteru umów materialnoprawnych bądź procesowych pozwala w konsekwencji na rozstrzygnięcie wielu innych kwestii, które mogą zaistnieć w związku z funkcjonowaniem umowy o mediację. Kodeks postępowania cywilnego nie precyzuje dokładnie wszelkich elementów umowy o mediację, a przede wszystkim nie ma normy prawnej, która przewidywałaby sankcję za nieuwzględnienie któregoś elementu. Aczkolwiek w polskiej literaturze postępowania cywilnego w zakresie definicji umów procesowych wypowiedzieli się Franciszek Ksawery Fierich (1896, s. 54), uważający, że umowy procesowe to zgodne stanowiska dwóch stron wiodących spór, którego celem jest wywołanie pewnego skutku procesowego, oraz Eugeniusz Waśkowski (1932, s. 176), stwierdzający, że są to umowy stron, które mają na celu wywołanie skutków procesowych.

Niewątpliwie umowa o mediację należy do kategorii umów procesowych, do których zalicza się w polskim prawie procesowym cywilnym także: umowę o właściwość miejscową sądu, umowę o jurysdykcję krajową, zapis na sąd polubowny, umowę o zasady i sposób postępowania przed sądem polubownym (Błaszczak 2008, s. 6).

Zanim przejdę do analizy charakteru umowy o mediację, przybliżę problematykę związaną z kategorią umów procesowych *in genere*. W nauce prawa pojawiają się różne koncepcje. Pierwsza z nich zakłada, że umowy procesowe są czynnościami materialnoprawnymi (Marszałkowska-Krześ, Błaszczak 2007, s. 12), druga, że są czynnościami procesowymi (Kulski 2006, s. 31), trzecia, że mają mieszany charakter, natomiast czwarta, że mają charakter *sui generis* (Jodłowski 1974, s. 179).

Zdaniem Władysława Siedleckiego (1979, s. 178) umowy procesowe są czynnościami materialnoprawnymi, natomiast zdaniem Andrzeja Skąpskiego (1981, s. 26) i Roberta Kulskiego (2006, s. 167) są czynnościami procesowymi. Siedlecki nazywa umowy procesowe układami procesowymi (Siedlecki 1979, s. 178). Autor ten uważa, że pomimo okoliczności, iż zawierane są przed postępowaniem sądowym, wywołują skutki w procesie sądowym. Na podobnym stanowisku stoją Karol Weitz i Katarzyna Gajda-Roszczyńska, którzy wskazują, że w ogólnym ujęciu są to umowy, których główny skutek zawarcia ma wpływ na płaszczyznę procesową (Weitz, Gajda-Roszczyńska 2013, s. 359).

Przechodząc do analizy czynności procesowych, należy wskazać, że co do zasady wykonywane są one w toku postępowania cywilnego. W doktrynie wskazuje się, że są to czynności uczestników postępowania, a także organów procesowych (Waśkowski 1932, s. 176). Od

czynności procesowych są zależne zarówno wszczęcie postępowania, jego przebieg, jak i jego zakończenie. Czynności procesowe nie mają charakteru samoistnego, czyli nie powodują bezpośrednio zmian w umowie materialnoprawnej zawartej pomiędzy stronami, są jedynie czynnościami, które dają sądowi możliwość jego działania. Od czynności procesowych zależy też, w którym kierunku potoczy się proces (Waśkowski 1937, s. 743). Mieczysław Piekarski natomiast uważa, że czynności procesowe są to świadome zachowania danego podmiotu procesowego wchodzące w skład stanu faktycznego przewidzianego w ustawie procesowej, normujące przesłanki, od istnienia których zależy wywołane przez to zachowanie skutków przewidzianych w ustawie procesowej (Piekarski 1973, s. 110–111). Władysław Siedlecki wskazuje, że czynność procesowa jest to formalna czynność podmiotu procesowego, która według przepisów ustawy procesowej może wywrzeć skutki dla procesu cywilnego (Siedlecki 1951, s. 704). W odmiennym kierunku poszedł Jerzy Jodłowski, który wskazuje, że nie jest ważne, na jakim etapie zostaje dokonana dana czynność procesowa – czy następuje ona przed procesem, czy w jego toku – ponieważ, jego zdaniem, nie wszystkie czynności dokonywane w toku procesu mają charakter czynności procesowych. Autor ten przyjmuje, że umowy procesowe są umowami *sui generis*. Jest to taka umowa, która nie jest czynnością procesową, ale z uwagi na to, że jest nakierowana na proces i wywołuje skutki tylko w procesie, nie może być traktowana jako umowa materialnoprawna (Jodłowski 1974, s. 179). Podobny pogląd prezentuje Zbigniew Resich, który pojęciem czynności procesowych obejmuje zarówno czynności dokonywane w procesie, jak i w postępowaniu nieprocesowym i egzekucyjnym (Resich 1979, s. 285).

W zaprezentowanych definicjach można zauważyć, że skutek jest ten sam, czyli procesowy. Jednak trudno jest się oprzeć tylko na tym aspekcie, gdyż wszystkie czynności procesowe, które są dokonywane w postępowaniu cywilnym, cechują się tym, że wywołują skutki w procesie sądowym. Niemniej nie można stwierdzić, że każda czynność, będąca czynnością w procesie, która wywołuje skutki procesowe, jest umową procesową (Kulski 2006, s. 31–32).

Wobec niedoskonałości przytoczonych definicji, dokonując analizy piśmiennictwa w tym zakresie, można dokonać wyróżnienia pewnych cech, które powinny składać się na pojęcie umowy procesowej. Pierwszą cechą będą zgodne oświadczenia woli stron co do zawarcia umowy, które są wyrażane bez współudziału sądu. Drugą cechą jest przedmiot umowy, który jest zawarty w umowie i wywołuje skutki na płaszczyźnie procesowej (Kulski 2006, s. 31–32). Kolejną cechą jest, że czynność procesowa wywołuje skutek, który należy traktować jako element czynności procesowej przewidziany w Kodeksie postępowania cywilnego i odnoszący się do konkretnego postępowania.

Natomiast czynności materialnoprawne w stosunkach pomiędzy równorzędnymi podmiotami wywołują względem nich zmianę stanu prawnego, a przede wszystkim mają charakter samoistny w ramach materialnego prawa cywilnego (Wolter 1986, s. 274; Radwański 1997, s. 182). Władysław Siedlecki opowiada się za charakterem materialnoprawnym umów procesowych, gdyż jego zdaniem umowy te zawierane są przez podmioty, które nie są jeszcze stronami postępowania. Jako dodatkowy argument wskazuje, że zawierane są one poza sądem, tym bardziej że nie znajdują się w nich oświadczenia stron, których adresatem byłby sąd. Proces sądowy zostaje zainicjowany w momencie wytoczenia powództwa, dlatego zdaniem

tego autora umowy procesowe mają charakter materialnoprawny (Siedlecki 1979, s. 169; Marszałkowska-Krześ, Błaszczak 2007, s. 12).

Należy zauważyć, że w doktrynie istnieje również teoria, że umowy procesowe mają charakter mieszany; wskazuje się na podwójną naturę umów materialno-procesową (Osowy 2005, s. 434; Broniewicz 2006, s. 83).

Natomiast w odniesieniu do teorii w zakresie charakteru umowy procesowej jako umowy *sui generis* J. Jodłowski przyjmuje, że umowy procesowe są umowami *sui generis*. Autor ten wskazał, że jest to określony typ umowy, która nie jest czynnością procesową, ale z uwagi na to, że jest ukierunkowana wyłącznie na postępowanie sądowe, a dodatkowo wywołuje skutki tylko w procesie, nie może być traktowana jako umowa materialnoprawna (Jodłowski 1974, s. 179; Pazdan 2004, s. 264–265; Morek 2008, s. 773).

Przechodząc do omówienia zagadnienia charakteru prawnego umowy o mediację, wskazując, że umowa o mediację niewątpliwie należy do kategorii umów procesowych. Natomiast udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy jest czynnością materialnoprawną, czy procesową, jest istotne, jak już wspominałam na początku artykułu, ze względu na możliwość odesłania do konkretnych norm prawnych w przypadku wystąpienia luki w zakresie regulacji umów procesowych (Błaszczak 2008, s. 5). W literaturze istnieją różne stanowiska w zakresie charakteru tej czynności, które są ze sobą sprzeczne.

W pierwszej kolejności przedstawię stanowiska doktryny wskazujące, że umowa o mediację jest czynnością procesową. Na procesowe czynności umowy o mediację zwraca uwagę K. Weitz, dla którego decydujący jest związany z nią przedmiot umowy. Zdaniem tego autora przedmiot umowy o mediację nakierowany jest na modyfikację reguł postępowania cywilnego, gdyż strony decydują, że zaistniały spór skierują do mediacji, a nie do postępowania sądowego. Dodatkowo w umowie o mediację strony dysponują swoimi uprawnieniami o charakterze procesowym (Weitz 2007, s. 248). Należy zauważyć, że zbliżone stanowisko zajmuje Tadeusz Ereciński (2009, s. 512), który uważa, że rozpatrując charakter umowy o mediację, należy brać przede wszystkim pod uwagę, że mediacja została unormowana w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, gdzie główny skutek z umowy o mediację wywoływany jest w procedurze cywilnej. Ponadto pomimo okoliczności, że mediator nie ma uprawnień natury jurysdykcyjnych, strony umowy o mediację mają możliwość dysponowania swoimi uprawnieniami procesowymi. Jako uprawnienia procesowe stron autor ten wskazuje: możliwość złożenia wniosku w sądzie o zatwierdzenie zawartej pomiędzy stronami ugody oraz możliwość zgłoszenia w sądzie przez pozwanego zarzutu z art. 202¹ k.p.c. (Ereciński 2009, s. 512), że strony nie przeprowadziły mediacji, pomimo okoliczności, iż mają podpisaną umowę o mediację. Na podobnym stanowisku stoją Marek Sychowicz (2014, s. 232) i Robert Kulski, którzy kwalifikują umowę o mediację jako czynność procesową. Ponadto R. Kulski wskazuje, że podstawową przesłanką do zakwalifikowania umowy o mediację jest jej cel, który – jego zdaniem – jest wyłącznie procesowy. Natomiast przedmiotem jest oddanie sporu – trwającego pomiędzy stronami bądź mogącego powstać – do rozpatrywania przed mediatorem (Kulski 2006, s. 167).

Za charakterem materialnoprawnym umowy o mediację opowiadają się Krzysztof Falkiewicz i Radosław Leszek Kwaśnicki (2005, s. 36), którzy uważają, że umowa o mediację stanowi odrębny

typ umowy nazwanej, jednakże nieuregulowanej w przepisach Kodeksu cywilnego. Aczkolwiek przepisy w art. 183¹ § 3 k.p.c. wskazują jedynie elementy, które umowa o mediację powinna zawierać. Podobny pogląd wyraża Przemysław Sobolewski, który uważa, że umowa o mediację jest umową nazwaną, gdyż termin „mediacja” znalazł się w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, a także kodeks ten określa elementy umowy o mediację (Sobolewski 2007, s. 34).

Zdaniem Łukasza Błaszczaka argumentem na poparcie twierdzenia, że umowa o mediację jest czynnością materialnoprawną, jest fakt jej zawierania przez podmioty, które nie są stronami w rozumieniu postępowania cywilnego (Błaszczak 2008, s. 24). Zdaniem tego autora nie zmienia to sytuacji nawet w przypadku, kiedy sprawa znajduje już się w sądzie, gdyż umowa o mediację zawierana jest poza sądem. Ponadto Ł. Błaszczak zwraca uwagę, że na umowę o mediację składają się oświadczenia stron o charakterze materialnoprawnym. Wprawdzie umowa o mediację wywiera skutki procesowe, jednakże jego zdaniem nie może to decydować o jej naturze prawnej (Błaszczak 2008, s. 24).

Dalej przedstawię argumenty użyte przez przedstawicieli doktryny opowiadających się za uznaniem, że umowa o mediację ma charakter czynności *sui generis*. Maksymilian Pazdan stoi na stanowisku, iż pomimo okoliczności, że z umową o mediację wiążą się skutki procesowe, nie jest to jednak wystarczające do uznania jej za umowę procesową lub za czynność prawną zbliżoną do takiej umowy. Zdaniem tego autora umowę o mediację należy zakwalifikować do kategorii umów prawa cywilnego materialnego. Jednak uważa on, że z umowy o mediację nie wynika zobowiązanie do dokonania czynności prawnej, stąd nie można jej uznać za umowę zlecenia bądź do zrealizowania jakiejś innej usługi. Zdaniem tego autora można ją uznać za czynność *sui generis*, która jedynie szczątkowo jest uregulowana w procedurze cywilnej i z tego powodu uważa on, że kwalifikacji prawnej tej umowy należy dokonywać na podstawie przepisów księgi pierwszej i trzeciej Kodeksu cywilnego. Ponadto autor ten odrzuca pogląd zaliczający umowę o mediację do umów procesowych, jako argument podając, że z umowy nie wynikają jakiegokolwiek kompetencje judykacyjne mediatora (Pazdan 2004, s. 264–265). Natomiast Rafał Morek opowiada się za mieszanym charakterem umowy o mediację, która wykazuje podobieństwo zarówno do umów cywilnoprawnych, jak i procesowych (Morek 2008, s. 749).

W świetle przedstawionych tu stanowisk w zakresie charakteru prawnego umowy o mediację trudno jednoznacznie przesądzić o charakterze tej umowy. Jednakże przychyliam się do poglądów doktryny, że umowa o mediację zawiera czynności o mieszanym charakterze materialno-procesowym. Głównym argumentem potwierdzającym jej mieszany charakter jest możliwość dysponowania przez strony uprawnieniami procesowymi, które wpływają na modyfikację reguł procesowych (Antolak-Szymanski, Piaskowska 2017 s. 95). Kolejnym jest sam skutek, który wywierany jest w procedurze procesowej, czyli że zgodnie z art. 202¹ k.p.c. na zarzut strony pozwanej sąd skieruje strony na podstawie postanowienia do mediacji. Argumentem, który mnie przekonał, jest fakt, że instytucja mediacji została unormowana w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, gdzie główny skutek z umowy o mediację wywoływany jest w procedurze cywilnej. Natomiast argumentem popierającym jej materialnoprawny charakter jest okoliczność, że umowa o mediację zawierana jest przez strony poza sądem powszechnym, a składane przez strony oświadczenia mają charakter materialnoprawny.

Podsumowanie

Niniejszy artykuł miał na celu przedstawienie jednej z podstaw wszczęcia mediacji w indywidualnych sprawach z zakresu prawa pracy oraz dokonanie analizy jej charakteru prawnego. Ponadto przedstawiono zakres umowy o mediację. Przedmiotem rozważań była kwestia wskazania zasad mediacji, które oddziałują na zawieraną umowę o mediację. Podsumowując rozważania przeprowadzone w niniejszym artykule, w umowie o mediację zgodnie z art. 183¹ § 3 k.p.c. należy w szczególności wskazać przedmiot zaistniałego sporu bądź stosunek prawny, z którego spór w przyszłości może wyniknąć, oraz osobę mediatora bądź sposób jej wyboru. Ze względu na swobodę zawierania umów strony umowy o mediację mogą zawrzeć w niej dodatkowe postanowienia, określające m.in. czas trwania mediacji, miejsce jej przeprowadzenia czy wynagrodzenie mediatora.

Umowa o mediację może zostać zawarta jako odrębna umowa, jak również w formie klauzuli mediacyjnej umieszczonej w umowie o pracę. Natomiast konsekwencją zawarcia umowy o mediację zgodnie z wolą stron jest okoliczność, że w razie zaistnienia sporu pomiędzy pracownikiem a pracodawcą strony powinny w pierwszej kolejności rozwiązać sprawę za pomocą mediacji. W przypadku nieprzeprowadzenia mediacji i wniesienia powództwa do sądu pracy sąd pracy na zarzut pozwanego z art. 202¹ k.p.c. skieruje strony na podstawie postanowienia do mediacji.

Wobec tego umowa o mediację (czy klauzula mediacyjna w umowie o pracę) jest istotnym elementem mediacji i realizuje zasadę dobrowolności i swobody umów. Konstatuję, że zawarcie umowy o mediację pomiędzy pracownikiem a pracodawcą skutkuje podjęciem próby rozwiązywania indywidualnej sprawy z zakresu prawa pracy, poczynając od najmniej zinstytucjonalizowanych i sformalizowanych form, które gwarantują stronom szeroki wpływ na treść decyzji kończącej zaistniały spór.

Nasuwa się refleksja, że trudno jednoznacznie przesądzić o charakterze prawnym umowy o mediację. Jednak przychyliam się do poglądów doktryny, że umowa o mediację zawiera czynności o mieszanym charakterze materialno-procesowym. Głównymi argumentami potwierdzającymi jej mieszany charakter są możliwość dysponowania przez strony uprawnieniami procesowymi, które wpływają na modyfikację reguł procesowych, jak również skutek, który wywierany jest w procedurze procesowej, czyli że zgodnie z art. 202¹ k.p.c. na zarzut strony pozwanej sąd skieruje strony na podstawie postanowienia do mediacji.

Bibliografia

- Antolak-Szymanski K., Piaskowska O.M. (2017) *Mediacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz*, Warszawa.
- Arkuszewska A., Kościółek A. (2014) *Fazy i etapy mediacji* [w:] A.M. Arkuszewska, J. Plis (red.), *Zarys metodyki pracy mediatora w sprawach cywilnych*, Warszawa.
- Banaszewska A. (2015) *Umowa mediatorska* [w:] A. Torbus (red.), *Mediacja w sprawach gospodarczych. Praktyka – teoria – perspektywy*, Warszawa.

- Baran K.W. (2006) *Mediacja w sprawach z zakresu prawa pracy*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”, nr 3.
- Baran K.W., Książek D. (2015) *Postępowanie mediacyjne w sprawach z zakresu prawa pracy* [w:] A. Góra-Błaszczkowska, K. Antolak-Szymanski (red.), *Pozasądowe sposoby rozwiązywania sporów pracowniczych*, Warszawa.
- Baran K.W. (2016) *Procedury polubownego likwidowania indywidualnych sporów pracy* [w:] K.W. Baran (red.), *Procesowe prawo pracy*, Warszawa (seria: System Prawa Pracy, t. 6).
- Błaszczak Ł. (2008) *Charakter prawny umowy o mediację*, „ADR. Arbitraż i Mediacja”, nr 1.
- Broniewicz W. (2006) *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa.
- Dzienisiuk D., Latos-Miłkowska M. (2011) *Mediacja a specyfika spraw z zakresu prawa pracy*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”, nr 1.
- Ereciński T. (2009) [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1: *Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1–124*, Warszawa.
- Góra-Błaszczkowska A. (2020) [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1A: *Komentarz do art. 1–424¹²*, Warszawa.
- Falkiewicz K., Kwaśnicki R.L. (2005) *Arbitraż i mediacja w świetle najnowszej nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego*, „Przegląd Prawa Handlowego”, nr 11.
- Fierich F.K. (1896) *O spoczywaniu procesu cywilnego. Studium procesowe*, Lwów.
- Flaga-Gieruszyńska K. (2016) *Postępowanie mediacyjne w sprawach z zakresu prawa pracy* [w:] K.W. Baran (red.), *Procesowe prawo pracy*, Warszawa (seria: System Prawa Pracy, t. 6).
- Jodłowski J. (1974) *Głos w dyskusji* [w:] M. Sawczuk (red.), *I Ogólnopolski Integracyjny Zjazd Cywilistów. 28–30 września 1972 roku*, Rzeszów.
- Krasuń A. (2021) *Postanowienie sądu kierujące strony do mediacji – jako inicjatywa wszczęcia mediacji w indywidualnych sprawach z zakresu prawa pracy*, „Roczniki Administracji i Prawa”, z. 4.
- Kulski R. (2006) *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, Kraków.
- Marszałkowska-Krześ E., Błaszczak Ł. (2007) *Zapis na sąd polubowny a czynności notarialne (wybrane zagadnienia)*, „Rejent”, nr 9.
- Mędrala M. (2011) *Funkcja ochronna cywilnego postępowania sądowego w sprawach z zakresu prawa pracy*, Warszawa.
- Morek R. (2008) *Umowa o mediację i jej charakter prawny* [w:] M. Pazdan, W. Popiolek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar (red.), *Europeizacja prawa prywatnego*, t. 1, Warszawa.
- Osowy P. (2005) *Umowa o właściwość sądu jako przykład umowy przedprocesowej. Uwagi na tle art. 46 k.p.c.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, z. 2.
- Pazdan M. (2004) *Umowa o mediację* [w:] E. Nowińska, M. du Vall (red.), *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Janusza Szwajki*, Kraków (seria: Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego, z. 88).
- Piekarski M. (1973) *Czynności materialnoprawne a procesowe w sprawach cywilnych*, „Studia Prawnicze”, nr 37.
- Radwański Z. (1997) *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa.
- Resich Z. (1979) *Postępowanie cywilne*, Warszawa.
- Siedlecki W. (1951) *Czynności procesowe*, „Państwo i Prawo”, nr 11.
- Siedlecki W. (1979) *O tzw. umowach procesowych* [w:] Z. Radwański (red.), *Studia z prawa zobowiązań. Księga pamiątkowa ku czci prof. Alfreda Ohanowicza*, Warszawa–Poznań.

- Skąpski A. (1981) *Ograniczenia dowodzenia w procesie cywilnym*, Warszawa–Kraków.
- Sobolewski P. (2007) *Skutki prawne umowy o mediację*, „Przegląd Prawa Handlowego”, nr 8.
- Sychowicz M. (2014) *Komentarz do art. 183¹ k.p.c.* [w:] A. Marciniak, K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1: *Komentarz. Art. 1–366*, Warszawa.
- Waśkowski E. (1932) *Podręcznik procesu cywilnego. Ustrój sądów cywilnych. Postępowanie sporne*, Wilno.
- Waśkowski E. (1937) *Istota czynności procesowych*, Warszawa.
- Weitz K. (2007) *Mediacja w sprawach gospodarczych* [w:] T. Wiśniewski (red.), *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Warszawa (seria: System Prawa Handlowego, t. 7).
- Weitz K., Gajda-Roszczyńska K. (2013) *Umowa o mediację* [w:] T. Wiśniewski (red.), *Postępowanie sądowe w sprawach cywilnych z udziałem przedsiębiorców*, Warszawa (seria: System Prawa Handlowego, t. 7).
- Wolter A. (1986) *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa.
- Zieliński A. (2021) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny, Dz.U. 2023, poz. 1610 tekst jedn. ze zm.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 2023, poz. 1550 tekst jedn. ze zm.